

*Katrineholms
Hembygdsförening*

Årsskrift 1994

Innehåll

- 5 Hur det började/*Hilding Hjelmberg-Carl E. Sturkell*
- 9 Familjen Lilja – renhållningspionjärer/*Kerstin Larsson*
- 15 Kvarteret Näckrosen/*Inga Eggerud*
- 31 Bagar-Lina och rättvisan/*Carl E. Sturkell*
- 37 Sörmlands Grafiska – ursprung och milstolpar/*Lars Wirström*
- 47 En gammal kassabok berättar/*Inga Eggerud*
- 53 Elof Regrell – hembygdsforskare med samlarmani/
Kerstin Larsson
- 56 Anders Ferdinand Andersson – Busen
- 57 Berättelse över verksamheten i Katrineholms Hembygds-
förening under år 1993
- 61 Fredrik Reinhold Hedin – Punik Punik Penseus
- 63 Revisionsberättelse

Omslagsbilden:

Landsbövding Ivar Nordberg anländer till firandet av Sveriges nationaldag den 6 juni 1993. Han hämtades i den nyrustade kupévagnen med Georg Karlsson från Dunker som körsven. Med stram bonnör hälsas han av Rune Öhlin, iklädd Ericssbergs kuskuniform.

Foto: Tomas Nilsson, KK

Det talas mycket om det nya pensionssparandet. Vi berättar varför.

Kontakta oss för kostnadsfri rådgivning.

Folkpension, ATP och avtalspensioner räcker allt sämre. Nu är det viktigare än någonsin att komplettera sin pension.

För att underlätta ett eget pensionssparande har en ny lag antagits som från den 1 januari 1994 möjliggör ett individuellt pensionssparande. Lagen innebär att du kan pensionsspara i bank på samma skattegynnade sätt som i en pensionsförsäkring.

Nu kan vi på Nordbanken erbjuda dig ett nytt sätt att trygga din framtida pension, NB Pensionssparande.

NB

NORDBANKEN

STORTORGET 2, KATRINEHOLM

TEL. 0150-725 00

**Färgkort på
1 timme**

Din Image Butik

*Lämna rullen här! Efter bara en
timme kan du hämta 10x15 cm stora
blanka färgkort.*

**Svenssons
FOTO**

Fredsgatan 5 – Katrineholm
Tel. 0150-116 49

Hur det började

Av Hilding Hjelmberg

(med viss redigering av Carl E. Sturkell)

Bland Hilding Hjelmbergs efterlämnade handlingar har jag hittat ett utkast till en redogörelse för hembygdsföreningens historia. Utkastet omfattar tiden från föreningens bildande år 1933 fram till år 1983 och är troligen sammanställt i anledning av föreningens 50-årsjubileum år 1983 som underlag för Hjelmbergs olika tal och föredrag samma år. De första sex sidorna i utkastet har Hjelmberg kallat "Hur det började" och till föreningens just passerade 60-årsdag har jag ansett det värdefullt att publicera detta första kapitel. Hjelmberg skriver:

Katrineholmsortens Hembygdsförening – den hette så från början – bildades den 28 november 1933. Om födelsedagen sålunda kan fastställas är det inte lika lätt att avgöra vilka som stod som faddrar vid tillfället. Här följer några händelser som kan belysa frågan.

Hembygdsvården kom till Sörmland år 1931. På sommaren det året hade Södermanland-Nerikes nation i Uppsala anordnat en sommarfest i Malmköping. Den var ett uttryck för det folkbildningsarbete som på den tiden var på modet. Genom föredrag, utgivande av skrifter och startande av studiecirkel och hembygdsföreningar ville man föra ut kulturen till det svenska folket. Festen i Malmköping var stort upplagd. Biskop och landshövding var där. Man började med fältgudstjänst. Därefter följde ett rikt program med musik av Södermanlands regementes musikkår, tal av landshövding Gustaf Sederholm och ett flertal föredrag.

Ett av dessa hölls av en man, som kom att spela en stor roll för uppkomsten av hembygdsvården i Sverige. Det var Carl Cederblad, läroverksadjunkt i Uppsala, redaktör för Verdandis småskrifter och folkbildningspionjär. I sitt tal pläderade han för bildandet av ett hembygdsförbund i Sörmland. Det är troligt att en och annan av de närvarande ställde sig frågande till tanken att bilda ett hembygdsförbund. I landskapet fanns nämligen sedan år 1860 Södermanlands fornminnesförening. Sådana föreningar fanns i de flesta landskap men de var helt antikvariskt inriktade och hade till syfte att skapa museer för förvaring av äldre föremål, särskilt kyrkliga. Södermanlands fornminnesförening hade ett museum i domkyrkan i Strängnäs. Detta blev senare stommen till Sörmlands museum.

Hembygdsförbundet skulle inte syssla med att samla gamla föremål. Dess uppgift var att verka för bildandet av hembygdsföreningar. Dessa skulle verka för hembygdsvård men också för att intressera människorna för gamla seder och bruk, hemslöjd och hantverk, folkmusik och dans. "Danserna, lekarna och traditionerna skulle motverka den förflackning och utjämning som uppstått genom industrialismen." En kommitté med landshövding Sederholm som ordförande arbetade snabbt och innan år 1931 var slut hade Sörmlands hembygdsförbund bildats.

Man dröjde inte heller med att arbeta ute på fältet. År 1932 var turen kommen till Katrineholm. En känd folkbildningsentusiast, kyrkoherde Einar Brundin från

Rektor Johannes Stenberg

Kila i Västmanland, höll ett föredrag i realskolans aula. Hade han inbjudits av någon som hade fångats av hembygdstanken? En viss katrineholmare är miss-tänkt om man betänker att föredraget hölls i realskolans aula; nämligen rektor Johannes Stenberg. Något omedelbart resultat av Brundins föredrag blev det emellertid inte. Men redan påföljande år kan vi anteckna tre händelser som förebådade och till slut ledde till bildandet av Katrineholmsortens hembygdsförening.

I mitten av år 1933 förekom i Katrineholms-Kuriren några artiklar som antydde att det borde göras något för att skapa intresse för hembygden. Den ena artikeln var författad av en smed, K. Alex Carlsson, och den andra av folkskolläraren Enoch Lindahl.

Carlsson var född i Floda socken. Han hade vid den här tiden just kommit tillbaka från en tids vistelse i USA. Han hade en dröm, en idé som han kämpade för var han

än befann sig, här hemma eller ute i USA, dit han med tiden skulle återvända och där han också slutade sina dagar. Han ville förmå katrineholmarna och sörmlänningarna att kring Gatstuberger skapa ett sörmländskt Skansen som skulle heta "Den sköna lustgården" efter Selma Lagerlöfs berättelse om Stora Djulö i boken om Nils Holgersson. Denna tanke om en plats som ägnats åt minnet av forna dagar förfäktade Carlsson i tal och skrift. Han uppvaktade Prins Wilhelm, riksdagsmän och lokala politiker om sitt förslag. Sin artikel i Katrineholms-Kuriren kallade han just "Den sköna lustgården" och i den ifrågasatte han om inte en hembygdsförening skulle kunna ta sig an och förverkliga hans dröm om en hembygdsspark.

Lindahl var folkskollärare vid Forssjö skola. Han var intresserad av historia, särskilt katrineholmsbygdens och han hade en samling av stenåldersverktyg. Det blev han som vidtog den praktiska åtgärd som skulle resultera i att hembygdsföreningen bildades. Den 27 juni 1932 samlades i hans hem en handfull personer för att överlägga om huruvida det fanns intresse för att bilda en hembygdsförening. Alla de närvarande kom att verksamt arbeta inom den blivande föreningen. De var K. Alex Carlsson, ingenjören och driftchefen vid Wermbols bruk Axel Håkanson och dennes hustru Elin Håkanson, överläraren Nils Karlsson, advokaten och ordföranden i stadsstyrelsen Julius Lindström, dåvarande kamreraren Arvid Maunsbach, rektorn Johannes Stenberg och värden själv folkskolläraren Enoch Lindahl. Stenberg var ordförande och Nils Karlsson utsågs att föra protokollet. Lindahl redogjorde för ändamålet med sammankomsten och övergick därefter till att tala om en hembygdsförenings konstruktion och uppgifter.

De närvarande uttalade "sin anslutning till de tankar Lindahl framfört", säger protokollet. Man beslutade att i ortspressen publicera ett uppdrag om det beslut som fattats och man inbjöd till ett sammanträde,

Rektor Cyrus Mannervik

där frågan om bildandet av en hembygdsförening skulle diskuteras. Uppropet infördes i tidningarna i början av november 1933. Det var undertecknat av ett stort antal prominenta personer i Katrineholm, Stora Malm och Östra Vingåker: kyrkoherde Herman Albringer, journalist Hilda Andersson, konstnär Oscar Andersson, friherre Carl Gotthard Bonde, riksdagsmannen och ordföranden i stadsfullmäktige A. J. Bårg, snickaren K. Alex Carlsson, doktor Carl Ellwyn, direktör Oscar Grönqvist, redaktör Knut Hellberg, Axel och Elin Håkanson, Nils Karlsson, bruksägare Olof Kullberg-Meyer, kassören Arvid Larsson, greve Adam Lewenhaupt, greve Claes Lewenhaupt, Enoch Lindahl, Julius Lindström, Arvid Maunsbach, prostinnan Anna Möller, doktor John Thorsson, kyrkoherde Erik Torssander, bankdirektör Conny Westberg, folkskollärare Gustaf Wetter och direktören Wilhelm Wettergren.

Sammanträdet hölls den 28 november 1933 i samrealskolans samlingsaal. Ett 60-

tal personer hade kommit. Efter ett inledningsanförande av rektor Stenberg, vari han redogjorde för en hembygdsförenings uppgifter beslutade man enhälligt att bilda Katrineholmsortens hembygdsförening. Föreningen skulle som verksamhetsområde ha Katrineholms stad, Stora Malms och Östra Vingåkers socknar "samt angränsande delar av Floda, Sköldinge och eventuellt Lerbo socknar." En interimstyrelse tillsattes med Stenberg som sammanställande. Den 1 februari 1934 antogs stadgar för föreningen och styrelse valdes. Denna kom att bestå av Johannes Stenberg, ordförande, Axel Håkanson, vice ordförande, Arvid Maunsbach, kassör, Nils Karlsson, sekreterare samt Elin Håkanson, Enoch Lindahl, Julius Lindström och rektor för Åsa folkhögskola Nils Dencker med Herman Albringer, Knut Hellberg och Gustaf Wetter som suppleanter.

Det var alltså så det började. Föreningen har sedan levt ett växlande liv med ett 12-årigt uppehåll under och omkring andra världskriget, då andra samhällsuppgifter tog de ansvarigas tid i anspråk. Hjelmbergs anteckningar omfattar ytterligare ett femtiotal sidor men det skulle föra för långt att redigera hela detta material för en och samma årsbok. Ytterligare avsnitt ur anteckningarna kan lämpa sig för särskilda artiklar i kommande årsböcker. Här skall jag endast ta fram några huvuddrag i föreningens fortsatta liv så som Hjelmberg beskriver det.

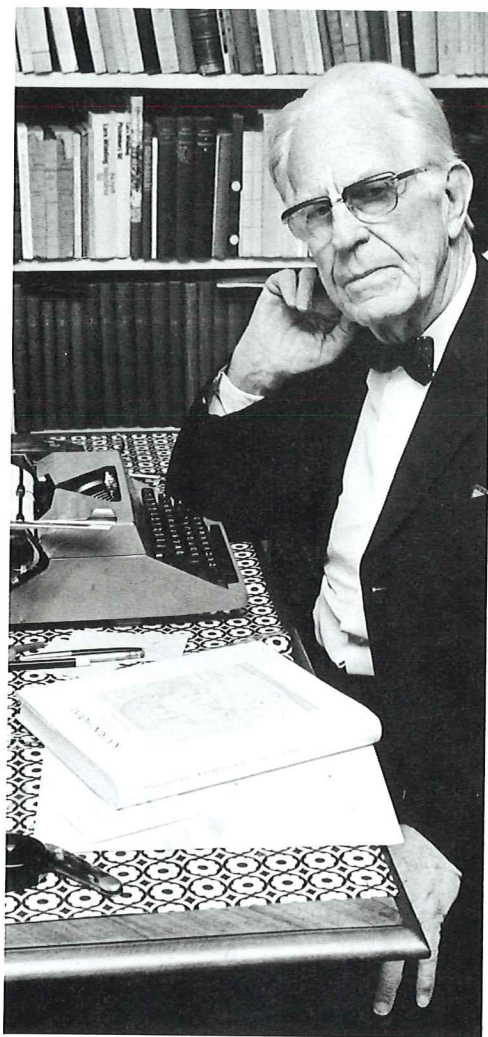
Den viktigaste händelsen före andra världskrigets utbrott år 1939 var att ett avtal träffades den 25 maj 1939 mellan föreningen och Katrineholms stad om rätt för föreningen att disponera ett område om ungefär 15.680 kvadratmeter omkring det gamla stallet vid Stora Djulö. Staden representerades av drätselkammarens ordförande E. G. Gustafsson och av Hilding Hjelmberg medan föreningen representerades av rektor Johannes Stenberg. Avtalet innebar att föreningen skulle få disponera området under en tid av 49 år från den 1

januari 1938. Detta avtal har nu förlängts på 25 år från den 1 januari 1989. Avtalet kom till stånd efter flera års förhandlingar om hur staden, som hade köpt Stora Djulö av Wilhelm Wettergren, skulle uppfylla det löfte som Wilhelm Wettergren dessförinnan hade givit föreningen. Den stora stöstenen hade varit att Wettergren lovat att föreningen skulle få området med äganderätt; ett löfte som staden inte ville infria.

År 1939 flyttades också Sandbäcksstugan från Kullbergsska sjukhusets område till Hembygdsgården. (En tidningsartikel om detta var införd i *Katrineholms-Kuriren* den 17 mars 1938 under rubriken "Stadens äldsta hus återuppstår vid Stora Djulö").

Därefter låg föreningens verksamhet helt nere under andra världskriget och också därefter under åren 1946–1951. Hjelmberg förklarar detta med den allmänna krigströtthet som rådde under dessa år, vilket medförde att ideell verksamhet inte intresserade människorna, och att de tidigare eldsjälarna dessutom hade dött eller ansåg sig för gamla för att starta på nytt. År 1948 hade det dock gjorts ett försök att väcka liv i föreningen. Anledningen var att Sandbäcksstugans tak rasat in under den föregående vintern. Stor förvirring utbröt om vad som borde göras, i synnerhet som föreningen helt saknade tillgångar men det beslutades i vart fall att taket skulle repareras på stadens bekostnad och att ett försök skulle göras att gjuta nytt liv i föreningen. Det sistnämnda misslyckades emellertid.

År 1952 rekonstruerades föreningen på initiativ av drätselkammarens dåvarande ordförande Tage Larfors och Inga Eggerud. Den 6 februari hölls ett sammanträde i läroverket – nuvarande Tallässkolan – med ett 60-tal personer närvarande. Folkskollärare Cyrus Mannervik valdes till ordförande och en styrelse på 25 personer utsågs, varav flera hade betydande poster i staden eller Stora Malm, t ex Gustaf Dahl, Tage Larfors, Olle Remröd och E. G. Gustafsson. Föreningens program skulle vara: Renovera Stallet och Sandbäcksstugan,

Kommunalborgmästare Hilding Hjelmberg

starta en årsskrift, ordna förvaringen av gamla föremål och handlingar, ge ut Stora Malms sockenstämmoprotokoll och skriva en hembygdsbok för undervisning av bygdens skolungdomar.

Michelsmäss, den 1 oktober åren 1955 och 1956 anordnade föreningen och staden gemensamt en fest för nyinflyttade. Dessa fester, som lär ha varit mycket uppskattade, upphörde emellertid på grund av brist på aktiva föreningsmedlemmar; ett problem som försvårar föreningens arbete även i dag.

Mannervik efterträddes år 1960 av Hildings Hjelmberg som ordförande. Enligt Hjelmberg skedde detta efter en schism mellan styrelsen och redaktör Folke Hellberg om publikationskommitténs befogenheter.

Åren 1961 och 1962 flyttades Wermbohlsstugan till sin nuvarande plats och föreningen fick därmed ett eget hem. Stugan utvidgades år 1968 med en gillesstuga i källaren. År 1983 fick gillestugan sitt nuvarande utseende med hjälp av ett anslag från Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) på

200.000 kr. År 1961 förlade också STF ett vandrarhem till hembygdsgårdens område.

År 1984 avgick Hjelmberg som föreningens ordförande och efterträddes av den nuvarande ordföranden, ingenjör Stig Sjöberg. Av förklarliga skäl nämner Hjelmberg ingenting om sina egna insatser inom föreningen. Han ägnade emellertid mer tid och kraft åt föreningsarbetet än någon annan och belönades för sina kulturella insatser med bl a den svårvunna medaljen Illis, quorum meruere labores, vilket betyder "åt dem, som genom sitt arbete gjort sig därav förtjänta".

FÄRGMATERIAL

KÖPMANGATAN 15
641 30 KATRINEHOLM TEL. 0150-114 00

*Landets ledande tillverkare av
brandsläckare finns i Katrineholm*

AB Förenade Brandredskap

Köpmangatan 1—3, Tel. 0150-163 50 (vxl)

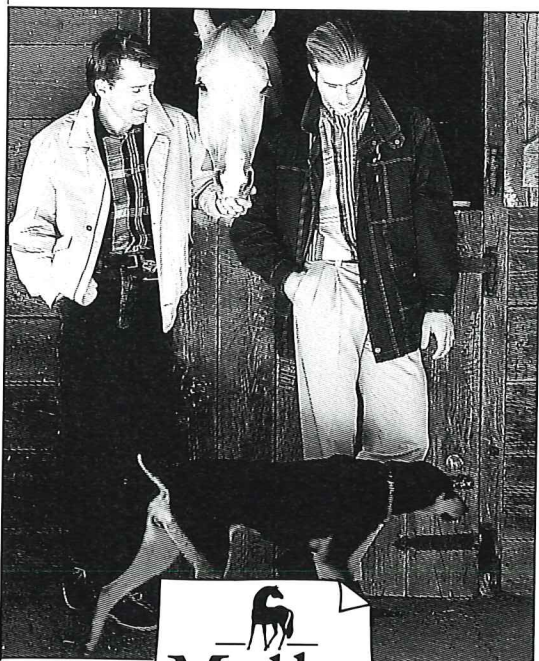
Sääfs Optik

GLASÖGON • KONTAKTLINSER

Leg. Opt. Bo Blomqvist

SOR SYNVARO

TEMPOHUSET
KATRINEHOLM
0150/100 22

Westerbergs
HERRMODEHUS KATRINEHOLM
Tel. 0150/10783

641 30 KATRINEHOLM
Telefon 0150/107 83

Familjen Lilja – renhållningspionjärer

Av Kerstin Larsson

År 1876 kom en 30-årig lantbrukare vid namn Carl Johan Lilja till Katrineholm från Bankekind i Östergötland. Han var en driftigt karl, som utvecklade sig till en riktig mångsysslare. I sin nya hemort nöjde han sig inte med att driva lantbruk och åkeri utan han hade också slakteri och bageri. Dessutom åtog han sig att sköta renhållningen i det växande unga samhället.

Det var år 1893, som Lilja upprättade kontrakt med ett 40-tal abonnenter. Hans söner Calle och Gustaf övertog omkring 1910 faderns åkeri- och renhållningsrörelse och drev den ett 40-tal år. Calle är nu borta sedan 1949 och Gustaf sedan 1959. Det 100-åriga kontraktet finns dock i gott förvar hos Gustafs son, Gustav Adolf eller Putte Lilja, som han vanligen kallas.

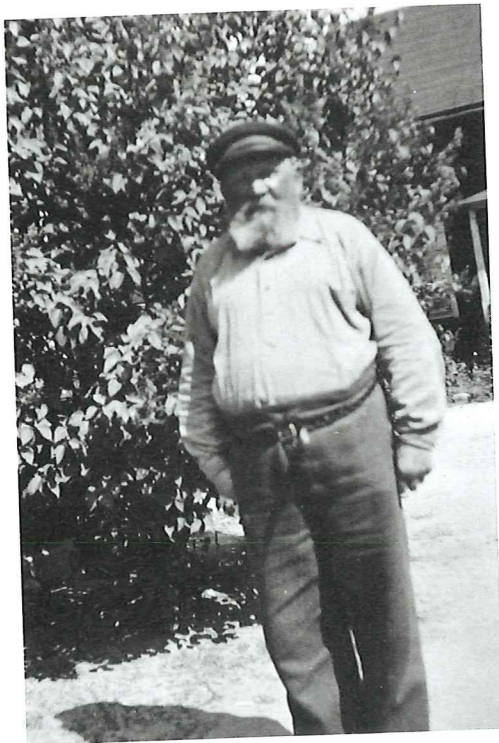
Det är ett dokument av historiskt intresse, eftersom det ger en bild av både samhället och penningläget. Den som hade högsta taxan av de cirka 40 abonnenterna var August Kullberg, som skulle betala 18 kronor om året för tömningarna. Grönkvists mekaniska verkstad fick punga ut med 12 kronor och Sparbanken och Södermanlands enskilda bank med 8 kronor. Tingshuset slapp undan med 4 kronor om året.

Särskilt Calle Lilja med sitt stora, röda skägg blev en mycket känd profil i Katrineholm. Äldre katrineholmare minns fortfarande, hur han kom körande genom stadens gator med sitt hästecipage med skramlande tunnor. Med det jobbet var det inte att undra på att han gärna tog sig en tår på tand.

Slit att tömma tunnor

Att sköta renhållningen i Katrineholm var ett hårt slit. Redan klockan 2 på natten började bröderna Lilja tömma "burkar" (=latrintunnor), och med det höll de på till klockan 6. Därefter vidtog tömningen av soptunnorna, som pågick under resten av

Calle Lilja med sitt stora, röda skägg var en välkänd profil i Katrineholm. Här är han fotograferad på gårdsplanen vid Linnévägen.

Ibland på söndagarna dukade familjen Lilja eftermiddagskaffe ute på gården. Här ses fr.v. Gustaf Lilja, fadern Carl Johan Lilja och lille dottersonen Bengt Svensson, Carl Johans fru Matilda, parets döttrar Anna Bergsköld och Ester Ericsson, Calle Lilja och hans syster Hilma Svensson.

dagen, och arbetstiden omfattade regelbundet 16–18 timmar per dygn.

Utom renhållningen skötte bröderna Lilja snöplogningen på vintern, och sommartid körde de under torrperioder runt och vattendammet för att binda dammet. Ibland hände det att de också fick rycka in och köra likvagnen och brandsprutan.

Putte Lilja växte visserligen upp i familjen Liljas gård vid Linnévägen 5, dit Carl Johan på äldre dagar flyttat med hustru, barn och barnbarn. Men han valde ett annat yrke än fadern. Han började som kontorselev på Lådfabriken och övergick 1929 till SKF, där han blev expeditionschef och arbetade i hela 47 år. Det var bara under andra krigsåret, som det blev ett avbrott. Han blev då inkallad och tjänstgjorde hos major Bertil Bernhardt, befälhavaren på Katrineholms rullförsömråde nr 42.

Hos Putte Lilja hade det ända från barn- domen grundlagts ett levande intresse för hästar, och både hästar och kuskar inom Sörmlandstravet har han genom åren hållit noga reda på. Men så var han också under många år bandomare och ett par år ordförande i Sörmlands travsällskap, och han tillhörde även Svenska travsportens förtroenderåd.

Farfarsfadern knekt

Få kan som Putte Lilja berätta historier om Katrineholm och dess invånare. Han kan likaså skildra släkten Liljas öden. Hans farfarsfar var knekt vid Rastorp invid Baggetorp. Kanske det var för att Carl Johan hade sina rötter här i bygden, som han tillsammans med hustrun Matilda och den fyraårige sonen Calle lämnade Bankekind för att slå sig ner i Katrineholm.

Huset med gavel mot Linnévågen var familjen Liljas undantagsstuga. Samlade utanför är fr.v. Maria Lilja med dottern Anne-Marie, hennes svärmor Matilda Lilja och makarna Anna och Frans Lundin.

Här utökades familjen år 1882 med ännu en pojke, Gustaf. I barnaskaran ingick även tre flickor. Efter giftermål kom flickorna Lilja att bära namnen Hilma Svensson, Anna Bergsköld och Ester Ericsson.

Arrenderade Lövåsen

Det var för att överta arrendet av Lövåsens gård, som Carl Johan Lilja kom till Katrineholm, men han öppnade också skjutsstation på Storgatan, på den plats där senare handlanden Eric Larsson drev speceriaffär. En period skötte han postkörningen på ringlinjen Katrineholm-Bie-Ås-Gimmerstas-Gropptorp-Katrineholm, en sträcka på nära sex mil att färdas efter häst.

Men inte nog med detta. Carl Johan öppnade slakteri vid Stortorget, ungefär där Oscar Johanssons och senare Appelskogs charkuteriaffär kom att ligga, och han startade ett bageri i Brogränd. Huset där är för länge sedan rivet, men äldre

norrbor minns nog fortfarande den lilla affären med stor, förgylld kringla över dörren. Den fanns kvar ännu på efterträddarna Frankes och Fagerlinds tid.

Carl Johan Lilja byggde även hus, flera stycken villor vid Vingåkersvägen ned mot Djulögatan. Bland dem finns fortfarande kvar en idyllisk villa med adress Djulögatan 21. Den sålde han till Gunnar Sellbergs farfar för 500 kr.

Köpte tomt för 820 kronor

Sedan Lilja frånträtt arrendet av Lövåsen, arrenderade han i stället Nävertorps gård åren 1906-11. Redan före 1911 flyttade han in i gården vid Linnévågen 5 eller Björkeberg som den egentligen hette. Den tillhörde Backa gårds marker, men 1903 hade Lilja köpt den för 820 kronor av kapten Alexander von Posts sterbhus. Där hade han sedan återuppfört ett hus, som legat mitt emot kyrkan på nuvarande försam-

Bland dem som är samlade ute på gårdsplanen framför huvudbyggnaden vid Linnévågen 5 är Gustaf Lilja, Stina Lilja och Calle Lilja.

lingshemmets plats men som rivits. Vid Björkeberg fanns också stall och höns hus och en undantagsstuga med gaveln mot gatan.

Familjen Lilja höll sig med fem hästar, två grisar och ett 30-tal höns. Hästarna brukade man vattna i en brunn närmast gatan.

Carl Johan Liljas båda söner kom tidigt ut i arbete. Calle började på Träförädlingen som möbelsnickare. Tiden där fick dock ett tvärt slut. En dag gick han tillsammans med fyra arbetskamrater in till chefen Carl Fredrikson och begärde löneförhöjning. Fredrikson ville bara höja lönen för Lilja, men då blev denne arg och slutade av lojalitet mot kamraterna.

Gustaf sprang som pojke ut med telegram åt telegrafan. Båda bröderna ryckte dock snart nog in och hjälpte till i faderns åkerirörelse och fick utföra körningar av olika slag.

Till marknader med limpor

Med häst och vagn körde Gustaf runt i trakten och köpte upp spädkalvar för 75 öre stycket till faderns slakteri. Ibland bar det också i väg till marknaderna i Stensjö

och Odensbacken med nybakta limpor från bageriet. Putte Lilja vet att hans pappa också var med och körde material till storbyggena på norr: kyrkan, posthuset och Kullbergska huset.

Putte Lilja har många glada barndomsminnen från gården vid Linnévågen. Året om var där liv och rörelse, och han berättar gärna om hur festligt det kunde vara på midsommaren med lövad veranda och dans på gårdsplanen, om Alfred Franzén och Adolf Källström ställde upp och spelade. Till julen slaktades grisarna, och då stoppades det korbakad bakad paltbröd. Julottefärderna gick förstas efter häst, antingen till Östra Vingåker eller Stora Malm.

Det forna invånarna i kv. Älgen norr om Linnévågen kan Putte Lilja på sina fem fingrar, något som kommit Katrineholms hembygdsförening till godo vid stadsdelsvandringar. Bland dem han berättar om är familjen Wedberg på Linnévågen 7 – deras son Ture kom att bli en av stadens ledande musiker. Fastigheten Linnévågen 3 ägdes av Petrus Karlsson, som från Vedum i Västergötland kommit till Katrineholm och startat cementfabrik vid Norrköpingsbron.

Om Ni är i behov
av en lägenhet kontakta

**NORRMAN
& SON**

KATRINEHOLM

Djulögatan 20 • Box 393 • 641 23 Katrineholm
Telefon 0150-501 70 • Telefax 0150-118 14

A Swiss Tradition

CERTINA-DS Professional
CERTINA-DS

Perssons Ur & Optik
Harry Persson

**Köpmangatan 12
KATRINEHOLM
Telefon 0150-103 96**

Kvarteret Näckrosen

Av Inga Eggerud

Näckrosen – denna underbart vackra blomma, som på senare tid blivit Södermanlands landskapsblomma – fick år 1913 ge namn åt det stora kvarter, som i norr gränsar till nuvarande Stortorget och i söder Fredsgatan. Kvarteret omfattade enligt 1880 års plankarta 10 tomter om tillsammans ca 12.380 kvm. Den öppna platsen mellan kvarteret och järnvägen hade indelats i tre lika stora tomter. Ingenting var då utsagt, att denna plats skulle bli torg. Men någon form av allmän plats så nära stationsområdet hörde till och på plankartan av år 1895 står det ”torg”. Kvarteret och området söder därom var från början åker och äng, brukade av arrendatorn på torpet Gertrudboda men ingående i 1/8 mtl Mauritztorp. Ägare var familjen von Post på Stora Djulö. Marken var på sina ställen något vattensjuk – detta har Jacob Perman berättat.

Området hade avstyckats från Stora Djulö säteri på 1870-talet och tomterna bar på den första kartan beteckningarna LXXIX – LXXXVII (på den senare nr 79–87). Sex tomter var bebyggda, då den första kartan upprättades, fyra osålda och även obebyggda. De senare låg mot Fredsgatan i söder och Hantverkaregatan i öster. Anledningen till att dessa blivit sålda sist torde ha varit, att just dessa höst och vår besvärades av bl a smältvatten från det närliggande Gertrudbodaberget (Gröna Kulle).

Att den stora öppna platsen, som så småningom blev torg, länge präglades av lantlig atmosfär, visade bl a den lilla bäck, som rann förbi. Den hade sitt ursprung i Glabols mossar och utmynnade i sjön Näs-

naren. Under vårar med högvatten hade det hänt, att gäddorna gått upp för att leka ända till stationsområdet. Bäckens hade aldrig fått något namn, men kallades allmänt för ”slaskgraven”. Och den gjorde skäl för sitt namn. Vid flera tillfällen klagades det över den olidliga stank, som kom från bäcken och som förpestade luften. Hälsovårdsnämnden tog vid sammanträde den 1 mars 1888 upp klagomålen till behandling. Den konstaterade då, att orsaken dels var att finna vid snickerifabriken, som tog vatten ur bäcken till sina maskiner och sedan släppte ut förorenat vatten, dels vid ett närliggande mejeri, som också släppte ut förorenat vatten, dels ock alla avträden och sophögar, som fanns utefter bäcken. Så sent som år 1900 kulvertlades graven från Strömgatan till det första magasinet, d v s den lilla bit, som låg på samhällslets mark.

Näckrosen, detta stora kvarter, som med åren skulle bli det mest centrala, geografiskt och merkantilt sett, har uppvisat en mycket brokig samling hus. Man hade kunnat föreställa sig, att de första tomtägarna haft ambitionen att ge sina fastigheter en pampig fasad mot den öppna platsen och mot järnvägen – spåret mot den stora vida världen. Men så blev det inte. S.J. omintetgjorde utsikten genom sitt stora magasin och Kullbergs genom sina båda magasin, där firman förvarade glas och lantbruksmaskiner m.m. Magasinen var för många människor en anskrämlig anblick. Då och då skrev man insändare och begärde deras borttagande och anläggande av planteringar istället. Men därav blev

Utsikt mot Hantverkaregatan från Gröna Kulle.

intet. Här vid torget växte de små affärs-
husen upp, hus med små förskönande
krusiduller. Det fanns dock en gemensam
nämnare den första tiden – de flesta husen
hade rundade överdelar på butiksfönstren
– en detalj som gav ett visst helhetsintryck
vid anblicken. Det skulle dröja många år,
innan någon gjorde ett försök till förskö-
nande, men mastodontbyggnaden Stortor-
get 1, byggd i två etapper i det närliggande
kvarteret, förbättrade knappast skönhet-
sintrycket.

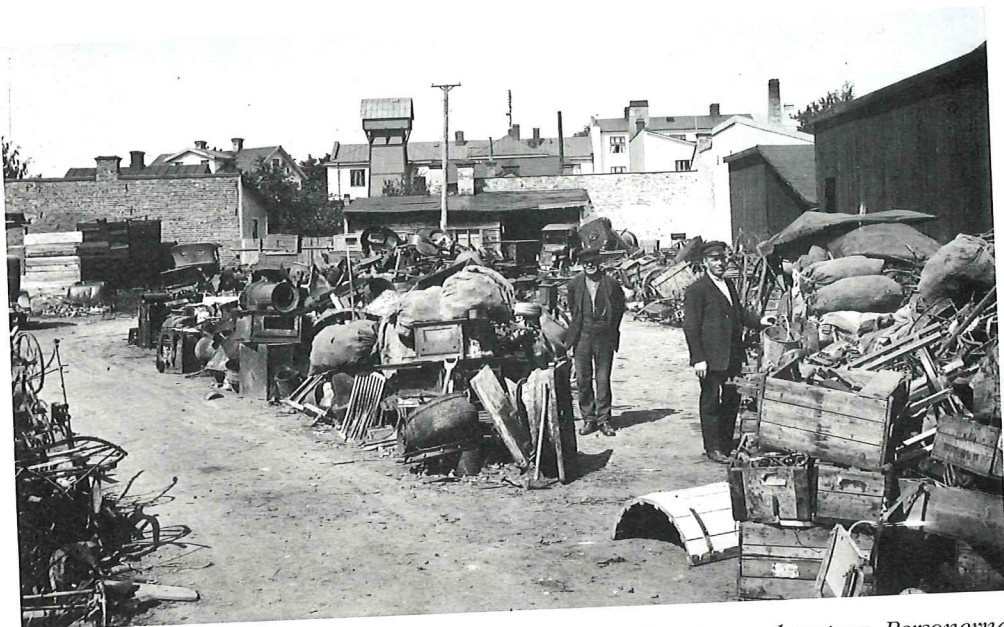
*Vilka var de första innebyggarna i
kvarteret?*

Det är inte så lätt att få fram utan en djup-
gående forskning i domsagans arkiv –
ägarbyten var mycket vanligt. Men enligt
beskrivningen till 1895 års karta tillhörde

- tomt 81 a C.A. Andersson
- " 81 b slaktaren Per Ericsson
- " 82 bagaren Anders Andersson
- " 85 Ivar Andersson
- " 86 Charlotta Andersson
- " 87 Sven Gustaf Lind.

Kvarteret Näckrosen har uppvisat en
mångskiftande verksamhet. Den norra
halvan mot torget innehöll mest butiker
medan den södra delen mot Fredsgatan
innehöll hantverk och småindustrier. Ett
markant inslag utgjorde de många kvinn-
liga butiksinnehavarna. Så sent som 1846
fick änkor, fränskilda och ogifta kvinnor
tillåtelse att arbeta inom hantverk och viss
handel och från år 1874 blev ogift kvinna
myndig vid fyllda 21 år. Den gifta kvinnan
fick vänta ända till år 1921 på sin myndig-
hetsförklaring. Bland kvarterets många
kvinnliga affärsinnehavare – eller han-
delsidkerskor som de också kallades – var
flera gifta och måste ha sina mäns skriftliga
tillåtelse att driva handel. Det var driftiga
kvinnor och konkurser var inte så vanliga
bland dessa kvinnor, men det förekom.

Min lilla rundvandring i tid och rum får
bli en minnesbild framför allt från flydda
dagar. Naturligtvis kan inte allt och alla
nämnas – därtill är utrymmet för begränsat.
Jag känner heller inte till allt. Men vissa
personer får mer utrymme än andra, många
nämns inte alls.

Skrotgården mot väster. Tornet som syns bakom är brandstationens slangtorn. Personerna på bilden är t v Gunnar Ekström och t v en medhjälpare vid namn Karlsson. Bilden är från omkring år 1940.

Tomt nr 79

med adressnummer *Fredsgatan 19* – hörnet *Fredsgatan–Hantverkaregatan* – var låglänt och stod ibland under vatten. Det har som tidigare nämnts Jacob Perman berättat. Hans fader, handlanden Oscar Perman, inköpte tomten och lät år 1899 uppföra ett tvåvåningshus utmed *Fredsgatan* med butik på nedre botten och en lägenhet en trappa upp. Oscar Perman kom till *Katrineholm* år 1887 och fick anställning som butiksbiträde hos handlanden *Victor Olsson*. Han skaffade sig efter endast ett par år en egen affär och den 27/9 1890 anmälde han till handelsregistret, att han ämnade öppna diversehandel i fastigheten *Stortorget 2*. Enligt en notis i *Katrineholms Tidning* den 7 januari 1903 bytte Perman tomt 79 mot rörläggare *P. Larssons* fastighet nr 102 vid *Landsvägs-gatan*. Mellanavgift skulle *P.* erlægga 2.650:–

kr. Tillträdet skulle ske å ömse sidor den 1 nästkommande april. Men köpet måste ha gått tillbaka. Enligt köpekontrakt den 23 augusti 1905 sålde Perman tomt nr 79 vid *Fredsgatan* till herr *Albin Johansson* från *Kalbo* i *Skedevi* för 13.000:– kr och med tillträde den 1 oktober 1905. Familjen Perman bodde under några år i fastigheten, innan de flyttade över till *Stortorget 2* och *Oscar Perman* hade även en tid filial där av sin huvudaffär.

Emellertid blev pumpmakaren *Erik Larsson* så småningom ägare till fastigheten och år 1909 lät han tillbygga bostadshuset med en verkstadsbyggnad i tegel, ritad av arkitekten *N.J. Ackzell*. Rörelsen drevs under firma *E. Larssons Mekaniska Verksstad* men ombildades senare till aktieföretag. Firman sysslade inte enbart med rörinstallationer – en tid tillverkades också cyklar av märket *Ymer* och den var återförsäljare av cyklar av märkena *Nord-* och

Skrotgården mot Hantverkaregatan omkring år 1940.

Polstjärnan, Rambler, Atlas, Ideal och Crescent. Rörelsen övertogs senare av sonen Oskar. Erik Larsson avled år 1948 och hustrun Anette år 1957, endast några veckor efter sin 100-årsdag. Tant Anette, som jag hade förmånen att träffa många gånger, var den mest förtjusande gamla dam, alltid vackert klädd och med en liten spetsmössa på huvudet. Hennes fårade ansikte med de pepparkornslika ögonen strålade av frid och förnöjsamhet. Och förtjusande var också hennes lilla svarta pudel.

I hörnrummet mot gården på nedre våningen hade dottern Greta, som utbildat sig till tillskärare, sin ateljé i början av 1930-talet. Här kunde man få exakta mönster tillklippta i tunnaste silkespapper till klänningar, blusar, kjolar och dräkter. I övriga utrymmen på nedre våningen hade rörfirman sitt kontor. Sedan firman flyttat ut till Kerstinboda industriområde var lokalerna en tid uthyrda till firma Götaboden. (Om familjen Larsson, se intervju med fru Karin Larsson i Hembygdsföreningens årsskrift 1992.)

Tomt nr 80

med adress *Hantverkaregatan 4* – var länge osåld, men har sedan haft flera ägare, bl a fabrikören Erik Larsson. Den var ganska liten och även något vattensjuk. Här låg den s.k. skrotgården, under många år driven av köpmannen Gunnar Ekström. Men han var inte först på plats. Här startade nämligen en man vid namn Theodor Johansson en skrothandel. J. kallades allmänt för "Tvål-Jocke", möjligen för att han tidigare haft en basar. Under år 1914, då kriget rasade, stängdes skrotgården. Gunnar Ekström, som i liten skala ägnat sig åt liknande affärer i hemstaden Norrköping, men då var arbetslös, beslöt sig för att fara till Katrineholm och tala med Johansson. Detta resulterade i att skrotaffären öppnades igen och Ekström fick plats där. Affärerna gick bra en tid, men så gjorde Johansson konkurs och skrotaffären slog igen redan i december 1914. I januari 1915 träffade Gunnar Ekström och hans bror Sven en uppgörelse med J. och skrot-

affären övertogs. Affärerna gick bra och i januari 1916 öppnades filial i Vingåker. Den sköttes av Gunnar. Efter tre år lades filialen ner och Gunnar återvände till Katrineholm. Nu delade bröderna på sig och Gunnar blev ensam innehavare. År 1920 fick han länsstyrelsens tillstånd att driva handel med begagnade föremål.

Skrotgården låg dels på tomt 80 och dels på 81 a (Miljontorparns) och E. hyrde såväl mark som de gamla stallbyggnaderna. Kontoret hade han i det högra gårdshuset på tomt 81 a och firman hade därför adressen Köpmangatan 18, medan ingången till skrotgården låg vid Hantverkaregatan 4. År 1957 avvecklade Ekström sin rörelse och fastigheterna revs för det blivande Tempohuset.

Erik Gunnar Domalder Ekström var född 1894 i Norrköping. Vid 80 års ålder berättade han hela sin levnadshistoria, intalad på band för barn och barnbarn – ett gripande levnadsöde, som tyvärr inte kan inrymmas i den här artikeln. Han dog 1986.

Tomt nr 81 a

hörnet Köpmangatan–Hantverkaregatan – kallades i många år bara för "Miljontorparns". Den innehöll många olika byggnader och många skilda affärsrörelser. Fru Anna-Brita Ferm, som själv bott i ett av husen, har i sina nedtecknade barndomsminnen berättat om hur där såg ut, när hon var barn (se Hbf:s årsskrift 1968–69). Kommunalborgmästare Hilding Hjelmberg har i årsskriften 1987 skrivit en utförlig skildring av de olika byggnaderna och den verksamhet, som där bedrevs. Några intressanta tillägg kan vara på sin plats. Enligt en skylt låg Café Framtiden under några år i början av seklet i något av husen, men flyttade över till Stortorget 1, då den första etappen stod färdig år 1913. Det var närmare bestämt den 3 september 1913, som Ida Öhman i annons inbjöd till sitt nya Café Framtiden i det under sommaren färdigbyggda Ekströmska huset. Öppningsfestligheterna började söndagen den 7 sep-

tember. Nya eleganta lokaler, inrymmande inte mindre än 200 personer, skulle locka katrineholmarna till cafébesök. Hela söndagen musicerade blåsorkestern från terassen. Många kända musiker har sedan dess spelat på caféet, bl a William Lind.

I baracken, som troligen byggdes i början av 1890-talet, fanns Tingvalls hatt-, möss- och pälsaffär. Carl Axel Tingvall var född år 1849 och till yrket buntmakare (kårsnär). Den 2/8 1898 anmälde han till handelsregistret att han ämnade driva försäljning av hattar och mössor och i oktober samma år öppnade han sin affär i Thunströms f.d. garnbytesaffärs lokaler (Thunström flyttade troligen till Norrköping). Tingvall tog också emot beställningar på nya pälsar och reparationer av gamla. Pälsar kunde fås till pris mellan 100:– och 140:– kr. Pälsfoder av bisam, hamster, gråverk och noregakatt fanns i lager enligt de små annonser, som han införde i lokalpressen då och då. Tingvall överlät så småningom sin rörelse, men den fanns kvar till den 1 oktober 1928, då den flyttade över till Smedjegatan 2 och C. J. Larssons hatt-, möss- och modeaffärs lokaler. I den gamla lokalen öppnade Gotthard Sjölin Cigarr- & Pappershandel samtidigt som han hade sin affär vid Djulögatan 20 kvar.

Hjalmar Petterssons bokhandel hade en tid filial i baracken och därefter flyttade Anna Wettergren sin trikåaffär dit. Siste innehavare av den firman var Tyra Nyman och siste hyresgäst i den andra lokalen var Nore Brosten med firma Stockholms-Boden.

Samtliga byggnader på tomten revs i mitten av 1950-talet, då byggnadsfirma Erikson & Malmnäs påbörjade byggnationen av det s k Tempohuset, med en reverterad 5-våningsbyggnad mot Köpmangatan och en 4-våningsbyggnad i tegel mot Hantverkaregatan. I samma veva försvann också skrotgården, där bilparkering anordnades. Förutom Tempo – numera Ähléns – finns i fastigheten Carlströms Uraffär, Säafs

Optik, Jam-Jam och sedan sommaren 1993 Lundwall & Sons fastighetsförmedling. Erikson & Malmnäs och Lantmäteriet m fl har kontor och förvaltningslokaler i byggnaden mot Köpmangatan och i övrigt innehåller den ett antal bostadslägenheter. Katrineholms "dockmamma" Elin Håkanson framlevde sina sista år vid Hantverkaregatan 2. Hon avled i april 1962.

Tomt 81 b

Köpmangatan 16 – var lång och smal. Den ägdes sedan 1892 av slaktaren Per Ericsson. Dessförinnan hade funnits fyra olika ägare. Den 9 november 1889 anmälde han till handelsregistret, att han ämnade driva slakterirörelse och handel. På tomten hade i slutet av 1870-talet uppförts en tvåvåningsbyggnad med två butiker på nedre våningen och bostadslägenheter på övre. Ericsson hade den högra butiken, den andra tillhörde Axel W.L. Holm – urmakare, som förutom urmakeri även idkade försäljning av stickmaskiner, velocipeder och musikinstrument. Den 11 december 1903 annonserade Holm om elektriska väggur från den svenska elektriska urfabriken i Stockholm. Dessa behövde aldrig dras upp och hade en säker gång. Den 20 november 1910 utbröt eldsvåda i fastigheten och en familj innebrändes. Fastigheten blev totalförstörd och år 1911 ansökte Ericssons son, Theodor Persson, om byggnadstillstånd för uppförande av ett trevåningshus med inredd vindsvåning. Huset upptog hela tomtens bredd och försågs därför med portgång. Två butiker inreddes till vänster om portgången och en till höger. På fasaden ingöts tomtnumret 81 B, vilket finns kvar än idag. Theodor Persson anmälde redan den 20 oktober 1900, att han ämnade driva slakteri och handel med i slakteriaffär förekommande varor. Han sysslade dessutom med beredning av hudar och skinn, vilket hantverk han bedrev i många år. Senare innehavare av slakteributiken har varit Oscar Johansson i Norr-

köping och B. Appelskog. Den upphörde i mitten av 1960-talet. I lokalerna inflyttade en kappaffär – filial till norrköpingsfirman Kappman. Nu är den också borta och i lokalen säljs skivor och band med populärmusik. Den andra butiken upptogs av E. Janssons Cigarr- & Tidningsaffär. Den drevs i många år av dottern Maj, gift Böös. Ägarna har växlat men affären finns kvar och är därmed en av de äldsta i sin genre.

I butiken till höger om portgången öppnade Perssons son Sten med tillnamnet Sandzelius en manufakturaffär, där den största sorteringen bestod av de vackraste och även dyraste tyger man kunde tänka sig. Det var en fröjd för ögat att stå framför skyltfönstret och njuta. Affären överläts så småningom till Hedvig Andersson, som drev den med samma höga ambitioner att ge kunderna det bästa och vackraste. Siste innehavare blev Hillevi Nilsson och hennes man Karl-Axel Nilsson. En klädesfirma fanns därefter under en kortare tid. Sedan drygt ett år tillbaka har Garmlands Guld, som lämnat sin lokal på Drottninggatan 8, fått en betydligt rymligare och kundvänligare butik på det nedre planet och verkstad en trappa upp.

Vindsvåningen ståtade med ett stort ateljéfönster – dubbelt så stort som idag. Dit flyttade fotografen Birger Haglind, då huset var nytt. Han hade tidigare haft sin fotoateljé vid Drottninggatan 3. Sedan Haglind flyttat över till Tingshusgatan, förminskades ateljéfönstret och ateljén blev bostadslägenhet. En dubblett i huset beboddes en tid av Jacob Perman – stor lokalhistorisk kännare. Fastigheten övertogs år 1960 av Katrineholms Hantverksförening, som flyttade sin föreningslokal från Tingshusgatan till Köpmangatan.

Tomt nr 82

Köpmangatan 14 – ägdes från början av bagaren Anders Petter Andersson och hans hustru Katharina Eriksson. Tomten var stor, 14,9 kappland enligt köpebrev den 26 april

Vacker bild mot Köpmangatan 12–18 omkring sekelskiftet.

1880 av kaptenen Fredrik von Post på Stora Djulö. Det första huset, som Anders lät uppföra, var ett litet tvåvåningshus inne på gården. År 1894 fick han tillstånd till uppförande av ett tvåvåningshus utmed gatan – ett litet vackert hus enligt ett dåtida fotografi. Då hade dock Anders hustru avlidit – hon dog den 11 maj 1893. Anders blev inte heller så gammal, han dog den 26 juni 1896. Makarna hade inga egna barn och hade därför först testamenterat sina ägodelar till hennes bröder. Senare ändrade de sig, då de tagit en fosterdotter, Karolina Larsson, som genom ett nytt testamente ärvde alltsammans. Karolina Larsson övertog också bageriet och drev det och ett café under några år och har gått till historien under epitetet "Bagar-Lina". Hon var tydligen ett driftigt fruntimmer. År 1907 lät hon uppföra en trevåningsbyggnad utefter Köpmangatan, vägg i vägg med det tidigare huset. Detta senare hus, med årtal 1907, står kvar i någorlunda oförändrat skick, medan det förr så vackra lilla huset föll för grävs kopan en tidig söndagmorgon den 23 april 1989. År 1902 byggdes ett uthus på tomten och 1907 ytterligare ett uthus.

Enligt en uppgift fanns i bagare Anderssons första hus en tryckerirörelse, som drevs av Louise Cedergren, men 1892 över-

togs av Katrineholms Accidenstryckeri, ägt av Carl Emil Ström från Örebro.

I det äldsta gatuhuset fanns från början följande affärer: till höger skräddaren Axel Petterssons Herrkläder, i mitten Ida Hahrs Mode- och Tapisseriaffär och till vänster en rak- och frisersalong samt urmakeri, driven av Hjalmar Malmström.

Karolina Larsson överlät redan år 1905 sin bagerirörelse till herr Sven Wirén, som år 1913 överlät den till bagarmästaren William Carlsson och hans hustru Mattis (Matilda). Natten till den 16 februari 1927 eldhärjades bageriet, troligen genom överhettning p g a bristfälligheter i ugnens murkonstruktion. Driften kunde dock fortsätta, fast med vissa inskränkningar i brödleveranserna. Carlssons bageri var känt för sina goda rågkakor och limpor. Caféet var livligt frekventerat, särskilt under lördagar var där fullt. Där fanns också ett särskilt damrum med rökförbud. Näste ägare av bageriet och caféet var disponenten Knut Berglind. Själva fastigheterna ägdes av Karolina Larsson till mitten av 1940-talet, men övergick senare till Berglind.

Axel Pettersson flyttade så småningom sin herrekipering längre ner på Köpmangatan och Ida Hahr överlät den 16 mars 1903 sin mode- och tapisseriaffär till sina

biträden Mathilda Sjöström och Agnes Ericsson och den 2 april flyttade de över affären till John A. Färdigs f.d. bosättningsaffärs lokaler. Den sista innehavaren av Sjöström & Ericssons affär var fröken Astrid Johansson. Till Ida Hahrs första affärslokaler flyttar Bagar-Lina sin bageributik.

En annan mycket gammal affär var Östlings Skoaffär. Den hade startats av skomarmästare Anders Magnus Östling, som kom till Katrineholm på 1890-talet. Han hade först skomakeri vid Drottninggatan 5, flyttade till Kungsgatan 8, där han öppnade skoaffär. År 1910 flyttade han till Köpman-gatan 14. Östling gjorde konkurs men kom på fötter igen. Affären övertogs senare av sonen Emil och drevs av denne fram till 1940-talet. Som tidigare nämnts revs det gamla huset och ett nytt byggdes upp, vars fasad påminner om det gamla. Detta var en önskan från riksantikvarieämbetet, som ansåg att den "gamla torgbilden" borde bevaras så långt detta var möjligt. I fastigheten återfinns nu firma JC – en klädbutik för den mer ungdomliga kundkretsen.

År 1901 övertog Anna Matilda Törnblom den av Carolina Hellström drivna hatt-, möss- och pälsvaruhandeln. Den drevs senare under många år av familjen Andrén och kunde räknas som en av de äldsta affärerna i branschen, när den för ett par år sedan upphörde. Butikslokalen övertogs då av firma Cri med strumpor och damunderkläder som specialitet.

Som synes har affärer och innehavare skiftat under årens lopp. En affär, som i många år återfanns i 1907 års hus var S. E. Paulssons Färghandel. Den fanns först vid Drottninggatan 3 en kortare tid därefter i det s.k. Oscariahuset, men efter några år flyttade den till torget. Sven Erik Paulsson dog 1932, men affären fortsatte i bolagsform. Den fick så småningom ny ägare och flyttade ut till nya lokaler på Lövåsenområdet. (Se även Kerstin Larssons intervju med Helmer Zakrisson – "50 år med färg"

i Hbf:s årsskrift 1993.) I 1907 års hus återfinns idag Bild-Butiken och Tittin.

Tomt nr 83

Fredsgatan 17 – kallades förr i folkmun för Långholmen. Möjligen för att det var ett av samhällets då längsta hus. Det byggdes år 1896 av byggmästaren Emil Malmberg, som även ritat huset. Inne på gården fanns också ett hus. Där hade sadelmakaren C. O. Kjärman sin verkstad. Under några år i början av seklet hade Katrineholms praktiska skola ett par lärosalar i gårdshuset. Emils bror Attil Malmberg har haft bokbinderi i fastigheten innan han flyttade över till Kungsgatan 8. En annan känd katrineholmare (enligt Perman) – trädgårdsmästaren och glasmästaren Gustaf Robert Malmkvist, född på Stora Djulö – bodde där. Han var en mångkunnig person, som även hade förmågan att med hjälp av en videkvist hitta vattenåder, tillräckligt för anläggande av en brunn. Vid behov hjälpte han även goda vänner att slakta julgrisen. En annan känd person, som bodde i huset, var barnmorskan Hilma Karlsson. Hilma var född i Kungshamn. Hon kom till Katrineholm och tillträdde en nyinrättad tjänst som barnmorska den 1 mars 1905 och här stannade hon. När Södermanlands Barnmorskeförbund hade sin årsstämma i Katrineholm 1925 invaldes hon som suppleant i dess styrelse. En affär fanns också i fastigheten – Mählquists Tobakshandel- och Glasmästeri. Den affären hade startats av köpmannen Gotthard Sjölin, men efter några år överlätits till biträdet Nils Mählquist. Glasmästeriet övertogs av Åke Andersson. A. flyttade senare över detta till en nyinköpt fastighet vid Malmgatan. Andersson övertog också tobaksaffären. I oktober 1980 flyttade han över till Drottninggatan 5. Nu omfattar affären endast konst och inramningar. Längst in på tomten byggdes år 1939 en bageribyggnad för ägaren av Carlssons

Fredsgatan mellan Hantverkargatan och Kungsgatan omkring sekelskiftet.

bageri, Knut Berglind, som då var ägare till tomten.

Tomt nr 84

Fredsgatan 15 – var den sist sålda. År 1896 lät smeden Henning Forsberg bygga en smedja längst in på tomten. 1899 den 2 november fick han byggnadstillstånd att omedelbart intill smedjan få uppföra en tvåvånings tegelbyggnad under villkor, att brandmur uppfördes även å övervåningen ända till smedjans nock. I verkstadsbyggnaden har olika hantverkare haft sin hemvist under många år. En av de första var J.W. Karlsson, som i sin vagnfabrik tillverkade finare och grövre fordon, vagnfjädrar, byggnadssmide m.m. Han drev också hovslageri. Vagnmakare Lindén hade vagnmakeri först i tegelbyggnaden och sedan i en fristående byggnad väster därom. Slipare Lindqvist hade sliperi i många år, Bergqvist tapetserarverkstad och Davids-son cykelverkstad. Hilkes Metallgjuteri över- togs så småningom av Bertil Berglund,

som drev gjuteri i många år, en tid tillsam- mans med en broder. Gjuteriet tillverkade gjutgods av aluminium, fosforbrons, röd- gods och mässing, bl a mässingsbeslag till finare möbler och speglar efter gamla modeller. Inne på gården fanns också ett litet bostadshus, även det byggt 1896, med matservering på nedre botten.

I början av 1930-talet ägdes fastigheten av bröderna Gunnar och Sven Ekström, men såldes efter några år till änkefru Hilda Larsson-Spoong. År 1934 lät hon uppföra en mindre tvåvåningsbyggnad mot gatan och i september samma år flyttade hon över sin hatt- och mössaffär från Vasa- vägen 13 till det nya huset. I huset har senare bl a funnits firma Barngarderoben, Jordbrukskassan-Föreningsbanken samt studieförbundet Vuxenskolan.

Tomt nr 85

Magasinsgatan 5 – Fredsgatan 13. Tomten innehöll 1.683 kvm och ägdes av byggmä- s-taren Ivar Andersson. Redan före år 1880

hade ett hus byggts på tomten, snett placerat och med ena hörnet alldeles i tomtgränsen. Det fanns även uthus – det ena svinhus och det andra slakteri. Även här fann sig hälsovårdsnämnden föranlåten att ingripa, då marken var genomdränkt av stinkande smörja. År 1890 begärde Andersson att få bygga om slakteriet till bostad, men återtog senare denna begäran. I stället begärde Andersson i februari 1901 tillstånd till en ny- och tillbyggnad, troligen av befintligt bostadshus. Byggnadsnämnden kunde icke ge tillstånd till detta, då byggnaden sköt ut 3,8 m på Magasinsgatan och dessutom komme att ligga 3 m in på den mark mot Fredsgatan, som inte fick bebyggas. Det här ärendet gick som en följetong genom byggnadsnämndens protokoll mer än ett år och överklagades i olika instanser. Hur det gick, kan inte här relateras – men i många år fanns ett tvåvånings bostadshus, som placerats med ena hörnet på gångbanan. När samhället så småningom blev ägare och gata och gångbana iordningställda, kapades hörnet helt sonika bort. Huset kallades länge för "Vilsesatt". I fastigheten hade Augusta Andersson syateljé och försäljning av tyger. När John A. Färdig fått sitt nya hus vid torget inflyttningsklart i oktober 1905, flyttade Augusta dit. Augusta var gift med en snickare vid Fredriksons snickeri. Ägaren, Ivar Andersson, bodde i Västerås.

På tomtens norra del låg ett litet grönt hus. Där bodde vid sekelskiftet trädgårdsmästaren Fredrik Reinholt Hedin (även kallad Punik, Punik, Penseus). År 1907 stod den nya brand- och polisstationen färdig och Hedin och hans trädgårdsland fick flytta på sig. 1908 kompletterades med ett kombinerat övnings- och slangtorn. År 1921 byggdes huset till. Fastigheten tjänade under många år som förvaltningsbyggnad såväl för samhället som staden – bl a har hälsovårdsnämnden, fattigvårdsstyrelsen och exekutionsbetjänarna haft sina kontor där. Sedan nya förvaltningslokaler tillkommit, byggdes fastigheten om

till affärsändamål, bl a har där funnits en begravningsbyrå. Nu återfinns Mählqvists Konst och Inramning samt Håves Damkonfektion.

Ny ägare blev byggnadsfirma Erikson & Malmnäs AB, som rev det snedställda huset och en barackbyggnad uppfördes för Brinks Musikhandel. Även denna byggnad är nu borta och ett nytt affärs- och bostadshus har uppförts.

Tomt nr 86

Magasinsgatan 3 – tillhörde på 1890-talet Charlotta Andersson och var på 1.950 kvm. År 1880 var den bebyggd med två små hus. År 1893 byggdes det stora huset mot Magasinsgatan. Sökande var änkefru Charlotta Pettersson och arkitekt Nils Johan Ackzell. Charlotta hade underlåtit att i tid anmäla bygget för besiktning. När besiktningen så skedde upptäcktes, att underlaget för eldstäderna anbringats i strid med föreskrifterna i samhällets byggnadsordning. Byggnadsnämnden anmälde henne för municipalstyrelsen för att den skulle väcka åtal. Hur det gick med åtal och straff förmåler inte protokollet. Kanske gjorde hon upp i godo? Huset blev i alla fall färdigt till den 1 oktober. På nedre våningen fanns två butiker, en med kontor och lager och en butik med kontor jämte rum och kök. På andra våningen två lägenheter om 2 rum och kök och på tredje våningen en lägenhet om 1 rum och kök. År 1904 byggdes huset till. Som sökande stod då Carl Emil Hellberg.

Vad fanns då från början i detta hus? Ja, i en av de två butikerna öppnade C. Alb. Pettersson enligt annons den 3 oktober 1893 en garnbytesaffär. Han annonserade flitigt och var ombud för Thunströms Garnbytesaffär i Norrköping. I den andra butiken låg Paulssons färghandel. Den 9 (ev. 12) oktober 1896 öppnade Charlottas dotter Hildur, gift Hellberg, manufakturaffär. Hon annonserade mycket sällan. Hildur dog den 4 juli 1914 och maken fortsatte affären med fröken Karin Larsson som

föreståndare. Två år senare övertog hon affären. Efter giftermål med skohandlare Leander Eriksson överlät Karin affären till sin broder, Eric Larsson-Langborn, som drev den i många år. År 1969 blev Eivor Eriksson ny innehavare och efter 23 år kunde hon få dra sig tillbaka i förvisningen, att den gamla affären skulle få leva vidare ännu en tid, kanske över sin 100-årsdag.

Under många år fanns i ett av gårdshusen en fotoaffär, som bytte ägare litet då och då. Först i raden var troligen Blixt & Co, som den 31 juli 1896 annonserade om "Nya Fotografiateljeren å Hellbergs gård mitt emot Casino, där fina Aristokort tillhandahålles." Redan 1897 överläts den till Carl Nilsson i Norrköping. Lokalen byggdes om och öppnades för allmänheten den 20 april. Den drevs som filial till Carl Nilssons ateljé i Norrköping. År 1902 annonserade Olga Olsson om sin fotoaffär vid Magasinsgatan 86. Porträttförstoringar ombesörjdes av Hallbergs Förstoringaffär i Norrköping och hon skötte förmedlingen. År 1906 var det dags för ny ägare igen – Dagmar Eriksén. År 1909 övertog Birger Haglind hennes ateljé. Han kom också från Norrköping. När det stora huset vid Köpmangatan 16 stod färdigt, flyttade Haglind dit. Haglind var en mycket skicklig fotograf. År 1920 blev han utnämnd till hovfotograf. Dessförinnan hade han prisbelönats bl a vid den Skandinaviska fotografiutställningen på konstakademin och år 1926 erhöll han utmärkelse vid den internationella fotografiutställningen i Ottawa i Kanada. Haglind var också en tid intressent i biograf Palladium. Han avled i april 1951.

Andra fotofirmor, som funnits i fastigheten, har varit Polyfoto och Öbergs.

År 1917 blev advokaten Julius Lindström ägare till fastigheten. Då gjordes ytterligare ombyggnader och i mars 1928 tillbyggnad mot söder och öster, bl a installerades hiss. Även gårdshus tillkom.

Bland andra gamla affärer, som lever i folks minnen, kan nämnas Ostaffären. Köp-

mannen Arnold Lundqvist och hans hustru Karin Margareta f. Andersson, som under några år haft ost- och delikatessaffär i en barackliknande byggnad vid Fredsgatan 42 (bredvid Oscaria), flyttade år 1936 ner till Drottninggatan 3 och den lokal, som tidigare inrymt Martins Bosättning. Affären blev med tiden mycket populär – det fanns gott om delikatesser – och på lördagarna var det "smockfullt" i affären med köpsugna kunder. Lundqvist med fru och minst tre expediter hade fullt sjå några hektiska lördagstimmar. Arnold Lundqvist dog 1971 och affären drevs vidare till år 1972, då den lades ner. Nu säljs mattor i lokalerna.

Anna Axelsson startade år 1923 en liten butik med försäljning av underkläder och strumpor. Den överläts år 1936 till fru Inga Andersson, som flyttade affären till det nya Grandhuset. Rut Jonzons Blomsteraffär och Gustafssons Urmakeri återfanns under många år i den tillbyggda delen. I fastigheten fanns också en herrekipering – Nya Beklädnadsaffären – startad troligen 1922. Den övertogs 1927 av Heimer Westerberg. År 1935 flyttade han över till Köpmangatan 10 och övertog Feldts herrekipering.

Och så Hjalmar Pettersons Bokhandel inte att förglömma. Den hade ju startat redan 1902 vid Storgatan 27 och haft en liten filial i barackbyggnaden vid Köpmangatan 18. År 1924 samlade P. allt i en enda lokal. Två söner och en dotter tog vid. Dagmar, gift Kasche, öppnade så småningom egen bokhandel vid Köpmangatan 14. Ny ägare av Pettersons Bokhandel blev så småningom bokhandlaren Kjell Laestander. Han flyttade affären till varuhuset Violen, som hade ett bättre läge och modernare inredning. Affären lever kvar under samma firmanamn och kan se tillbaka på en 90-årig kunskapsförmedlande verksamhet. (se Hbf:s årsskrift 1993).

I bokhandelns lokaler flyttade Rosenborgs Blomsteraffär in, först med J.J. Jansson som ägare och senare Henry Alvin.

Advokat Lindström var rörelsehindrad sedan ungdomen och det var till hans

Drottninggatan 3-5.

lägenhet hissen installerades. För att kunna förflytta sig till olika ställen och även ut i naturen hade han bil. Den allra första var en permobil. Den hade tre hjul och en ganska svag motor. Hustrun Tyra har berättat, att när de en vinter omkring 1920 skulle fara till makens hem i Åndebol orkade permobilen inte uppför den sista backen, så hon fick pulsa i snön den sista biten, bärande sin lilla dotter på armen, för att skaffa hästar till hjälp. Senare hade L. automobiler av helt andra slag och med sufflett, så att han kunde få frisk luft under sina bilturer. Lindström hade egen advokatbyrå och var även ombud för vissa försäkringsbolag. Han tillhörde högerpartiet och engagerade sig tidigt i kommunalpolitiken. Han var stadsstyrelsens ordförande åren 1920–1937 – det år då den nya kommunalborgmästareinstitutionen trädde i kraft och stadsstyrelsen upphörde. Han tillhörde flera kommunala styrelser, bl a

stadsfullmäktige. Han var inspektor för lärlings- och yrkesskolan och han var en av initiativtagarna till bildandet av Katrineholms Hembygdsförening. L. tog mycket aktiv del i frågan om inköp av egendomen Stora Djulö och han skänkte också till Djulö ett stort kredensskåp och två stolar av holländsk tillverkning, som tidigare stått på Forsby säteri i Österåker. Hustrun Tyra ägnade sig huvudsakligen åt hemmet och barnen. Hon tillhörde Högerns Kvinno-klubb och var kommunalpolitiskt engagerad i biblioteksstyrelsen. Hon tillhörde även Lottakåren. Advokat Lindström avled i februari 1961 och hans hustru Tyra i augusti 1984.

Tomt nr 87

Köpmangatan 10 – Magasinsgatan 1.

Tomten ägdes från början av Sven Gustaf Lind, som omkring 1880 låtit uppföra ett tvåvåningshus mot torget – något indraget

Drottninggatan med advokat Lindströms permobil i bakgrunden.

på tomten för att ge plats för veranda och butikstrappor. År 1895 övertog skohandlaren John A. Färdig fastigheten. Här hade han sin skoaffär med försäljning inte bara av skor utan även skinn och läder. Färdig anmälde sin rörelse till handelsregistret den 29/6 1888 och uppgav då att rörelsen drivits sedan den 22/1 1885. En tid drev F. bosättningsaffär, men senare endast skoaffären, men utökade denna med skoreparationer samt försäljning av symaskiner och velocipeder, bl a av märkena Dürkopp, Husqvarna, Fram och Hermes.

I denna fastighet öppnade Hilma Dahlborg år 1900 bok- och pappershandel. Hilma var förlovad med en son till Färdig, men han dog kort före giftermålet. Hilma förblev ogift tills hon på äldre dagar träffade resepredikanten C. W. Gillén, som hon förenade sina sista år med. Gillén var änkeman och hade vuxna döttrar. Den yngsta dottern Rut övertog bokhandeln, som hon drev fram till sin pensionering, då den upphörde. Rut avled år 1987. I huset fanns också under några år på 1930-talet

en basar, kallad Röda Fyren. I slutet av 1930-talet föll huset för grävskopan och ett stort fyravåningshus uppfördes.

Mellan Färdigs och Bagar-Linas hus hade ett pyttelitet hus klämts in. Där huserade Södermanlands Enskilda Bank ett antal år och därefter en ur- och optisk affär. Även det huset försvann år 1939.

Inne på gården hade Färdig år 1905 låtit uppföra ett hus med butik och bostadslägenhet. Dit flyttade fiskhandlaren C.G. Larsson den 2 april 1927, sedan han och kompanjonen Axel Olsson delat på firman. Affären övertogs av sonen Tage och som medhjälpare hade han sin syster Ester under alla år. Fiskaffären lades ner våren 1965 till stor saknad för alla kunder, som där försett sig med färsk fisk och delikatesser av olika slag. Tage Larsson med sin svarta Wegamössa var känd vida omkring för sin vänlighet och fina humor. Han var mångårig medlem i musiksällskapet, där han spelade fiol.

Efter fiskaffären kom Filippa och där-

Handlanden John A. Färdigs nya hus vid torget med adress Köpmangatan 10. I ekipaget till höger sitter Hennes Nåd på Stora Djulö och kusken Åsberg. Längst till vänster skymtar Färdigs gamla hus. Det är senhösten 1905 – Köpmangatan liknar mest en lervälling.

efter har Per-Arnes fotoateljé funnits där.

På den tomma tomtdelen i hörnet Köpmangatan–Magasinsgatan lät Färdig uppföra ett nytt hus. Det stod klart hösten 1905 och på taket vajade unionsflaggan en kort tid. Arkitekt var N.J. Ackzell, som här lyckats skapa ett vackert och stilfullt hus, som gav lite glans åt gatubilden. Måtte detta vackra hus få finnas till ännu många år utan förvanskning. Det nya huset hade tre butiker med ingång från torgsidan och en med ingång från hörnet. Det var inte svårt att få hyresgäster. Den första som troligen flyttade in var Augusta Anderssons Manufakturaffär. Redan i oktober annonserar hon om nyinkommet välsorterat lager för hösten och vintern. Kvinnorna dominerar, som jag tidigare nämnt. En ny "Hvit- och Kortvaruaffär" med ett välsorterat lager av skjortor, kragar, manschetter, veck, hängslen, vantar, strumpor, knappar, Jaegers- och

Lahmans underkläder, färdigsydda bättre och enklare damunderkläder och förkläden öppnades av Bertha Wredenberg. Guldsmeden Lars Fredrik Eriksson anmälde redan den 16/3 1889, att han ämnade driva guldsmedsyrket. I juli och augusti 1905 rear han sitt gamla lager av silverföremål och smycken p g a ombyte av affärslokal och i mitten av oktober flyttar han in i Färdigs nya hus vid torget. Guldsmedsaffären finns ännu, men har skiftat ägare flera gånger.

Huset kallades i min ungdom för "Feldts hus". Han övertog det av Färdig år 1911 och flyttade sin herrekipering dit. August Feldt kräver en närmare presentation. Han var född den 7 januari 1870 i Stora Mellösa i Närke och flyttade till Katrineholm år 1894. Han började sin bana som butiksbiträde hos Kihlgren och Johansson, vilken affär han övertog 1903 och 1918 ombildade

Köpmangatan 10-14.

till aktiebolag. Han gifte sig också med Johanssons dotter Hulda. En tid drev han syateljé, men överlät den i april 1905 till fru Ida Danielsson, som den 12 april öppnade sin syateljé. Feldt var högerman och tillhörde moderata valmansförbundet. Han kom tidigt att intressera sig för kommunalfrågor. Han var ledamot av municipalfullmäktige åren 1909-1916 och dess ordförande 1916, municipalnämnden 1911-1916 och hälsovårdsnämnden 1915-1916. Dessutom var han municipalstämmandes ordförande 1916. Han tillhörde också flera utredningkommittéer. Efter stadsblivandet var han med i stadsfullmäktige, drätselkammaren, beredningsutskottet, skolrådet och brandstyrelsen. Han var nämndeman och ingick också i olika köpmannaföreningar. Han var chef över elitkåren, som bestod av 20 brandsoldater och 2 brandkorpraler ända till dess kåren fick en specialutbildad brandchef - Mauritz Ejdervik. Utan överdrift kan man säkert räkna honom till en av våra främsta kommunalmän. Hans hustru Hulda var socialt engagerad, bl a i Röda Korset, Babyföreningen och Jultomtarna. Hon tillhörde även den lappska missionssyfsöreningen. Hon var född 1883 i Katrineholm och avled år 1948. Maken avled 1955.

Tomt 87 delades och den östra halvan

med adress Köpmangatan 12 såldes till fiskhandlare Larsson, som lät uppföra det stora fyravåningshuset. Dit flyttade Westerbergs Herrkonfektion, Dahlborgs bokhandel och Brostens Urmakeri. Efter Dahlborgs kom Parfymeri Charm. På andra våningen disponerade Westerbergs en stor lokal och resten upptogs av en damfriserings, Irmay Salong, driven av svägerskorna Irma och Mary Orrwinger. I Feldtska huset öppnade Paul Franson färghandel. Den drevs fram till år 1972. Nu är skoaffären Rax där. I lokalen bredvid flyttade Otto Elmgrens AB in med sin heminredningsaffär och efter den kom Malungsboden. Även den firman har flyttat och nu finns Tele-Butiken där.

På tredje våningen flyttade Hagströms tandklinik in. Den finns fortfarande kvar och drivs nu av sonen Jan och sonhustrun Margareta och från år 1993 ingår även en dotter till dem i rörelsen.

Från början fanns ett plank från det Feldtska hörnhuset mot Magasinsgatan och innanför en liten trädgård med blomsterrabatter och gräsmatta. På planket hade scouterna, befälsföreningen m fl sina skyltskåp, där de annonserade ut sin verksamhet. År 1975 försvann plank och trädgård och en byggnad för elbyrån uppfördes. Denna finns fortfarande kvar.

Slutord

Listan på affärer, yrkesutövare av skilda slag och människor som bött och/eller verkat inom kvarteret, skulle kunnat göras mycket längre. Alla har de haft ett gemensamt – de har bidragit till ett levande och framåtsträvande samhälle. Borta är nu mycket av det gamla – alla uthus och skjul med sina fyrfota innevånare av olika slag. I dess ställe har nya tegelhus skjutit i höjden. Gårdshusen är numera vackra bo-

stadshus i tegel med terrassplanteringar. Rent, modernt och kanske också trivsamt. Ingenting varar för evigt, men än så länge står några hus från det äldsta Katrineholm kvar, till glädje i varje fall för den äldre generationen.

Källor:

Kommunala handlingar
Jakob Permans minnesanteckningar
Katrineholms Tidning
Katrineholms-Kuriren
Domsagens arkiv

LICENSIERAD LÅSSMED

FÖRSÄLJNING — INSTALLATION — SERVICE

- LÅS — LÅSSYSTEM
- GODKÄNDA SÄKERHETSLÅS
- KODLÅS — LARMANLÄGGNINGAR
- DÖRRSTÄNGARE — RENOVERING o. REP.

NYCKELTILLVERKNING MEDAN DU VÄNTAR

MERKURHUSET, FREDSG. 44 Tel. 0150-513 30 • Fax 0150-535 98
ÖVRIGA TIDER NÄR DU OSS PÅ MOBILTEL. 010-290 14 37

BLOMMOR

direkt från egna växthus...

Johanssons Blommor
Storgatan 20
Tel. 0150-108 88

Johanssons Handelsträdgård
Sjöholmsgatan 15
641 53 Katrineholm
Tel. 0150-186 40

Bagar-Lina och Rättvisan

Av Carl-E. Sturkell

I sin artikel om kvarteret Näckrosen berättar Inga Eggerud om Bagar-Lina, som omkring år 1900 ägde tomten nr 82 vid Stortorget i Katrineholm. Fastighetens nuvarande gatuadress är Köpmangatan 14 och tomtens nummer är 9 i kvarteret Näckrosen. Tomtens dåvarande läge framgår av lantmätare Axel Lodéns karta över Katrineholm från år 1891. Kartan finns återgiven i Hjelmbergs första Katrineholmsbok på sid. 183. Av denna karta framgår också vilka delar av Katrineholm, som avstyckats från Stora Djulö och vilka som avstyckats från Ericssbergs fideikommiss. Avstyckningarna från Djulö anges med arabiska siffror och avstyckningarna från Ericssberg med romerska siffror.

Bland Hembygdsföreningens tillhörigheter finns en bunt handlingar, som rör tomt nr 82. Handlingarna har föreningen fått som gåva av fru Margit Pettersson, född Wase, vars make var syskonbarn till Bagar-Lina. Buntens innehåller fastighetshandlingar, bouppteckningar, 3 fotografier samt en mängd utdrag ur Oppunda Häradsrätts dombok från slutet av 1890-talet. Utdraget ur domboken har intresse bl a som exempel på hur häradsrättens expeditioner, alltså utgående handlingar, såg ut vid slutet av 1800-talet. De är samtliga skrivna för hand och på stämplat papper. Det vill säga att staten tog in sin del av inkomsterna från häradsrättens verksamhet genom att till domaren sälja pappersark med en påtryckt stämpel, som visade avgiftens storlek. Domaren fick sedan skriva sina utgående expeditioner på dessa stämplade ark och

lägga till sina egna avgifter, som kallades lösen och var den större delen av domarens egna inkomster. Detta sätt att arbeta forsatte staten att använda fram till år 1992, då en månghundraårig epok gick i graven och tingsrätten makulerade sitt sista stämpelmärke den 26/10 1992 och placerade det inom glas och ram som museiföremål.

Bagar-Lina, vars egentliga namn var Karolina Augusta Larsson, var fosterdotter till bagaren Anders Petter Andersson och dennes hustru Johanna Katarina Eriksson. Fosterföräldrarna hade den 26/4 1880 köpt tomten nr 82 av ägaren till Stora Djulö, Fredrik von Post och dennes hustru för 931 kr 25 öre. Fostermodern avled den 11 maj 1893 och bouppteckningen efter henne upptog bl a "Gården n:o 82 i Katrineholm, bestående av 2:ne boningshus med tillhörande uthus --- Taxeringsvärderade till 7.700 kr". Fosterföräldrarna hade testamenterat "hela vår efterlemnade, såväl fasta som lösa egendom, att oafkortade tillfalla vår fosterdotter Karolina Augusta Larsson".

Den 30 oktober 1895 fick Karolina och hennes fosterfar lagfart på hälften var av fastigheten. Dess taxeringsvärde hade nu stigit till 18.000 kr. Bagare Andersson avled redan den 26 juni 1896 och fastighetens taxeringsvärde hade nu stigit till 21.000 kr. Bland skulderna i bouppteckningen efter bagare Andersson finns upptaget dels en in-teckningsskuld på 6.000 kr till gästgivaren Albert Andersson i Katrineholm dels en tvistig skuld, nämligen ett krav från gästgivar Andersson på 2.000 kr enligt en revers, som den avlidne utfärdade den 9 mars

1894. Bagar-Lina lät anteckna i bouppteckningen att "hon saknade all kännedom om denna skuld, samt förmenade, att densamma guldits, då gästgivare Andersson erhöi en in-teckning å 6.000 kr, enär han för densamma endast lemnade 4.000 kr". Gästgivare Andersson var en nära granne till bagare Andersson. Han bodde i huset Köpmangatan 7, d v s huset i hörnet av Köpmangatan och torget, vid den gamla sk Raggbacken i kvarteret Pionen. In-teckningen var beviljad på grund av ett skuldbrev på 6.000 kr, som bagare Andersson och Karolina Larsson utfärdat den 9 maj 1894 till "sedelinnehavaren". Det in-tecknade skuldebrevet var alltså utfärdat två månader efter skuldebrevet på 2.000 kr. – Bagar-Lina fick lagfart på den andra hälften av fastigheten den 2 november 1896.

Gästgivare Andersson var alltså vid bagare Anderssons död innehavare av två skuldebrev på tillsammans 8.000 kr, varav Bagar-Lina ansåg att det på 2.000 kr redan var betalat. Gästgivare Andersson överlät emellertid skuldebrevet på 2.000 kr till vice häradshövding Henning Ramstedt i Eskilstuna. Ramstedt stämde Bagar-Lina till Oppunda häradsrätt. Häradsrätten tog upp målet "uti tingshuset vid Katrineholms jernvägsstation" och förpliktade Bagar-Lina att betala 2.000 kr jämte ränta och kostnader. Det blev sammanlagt 2.525 kr 1 öre. Nästan enda sättet att inför domstol bevisa att man betalat en skuld var då, liksom nu, att visa upp kvitto. Det kunde inte Bagar-Lina och därför förlorade hon målet trots att hon åberopade 4 vittnen, som kunde tala om att de hört bagare Andersson berätta att han löst in skuldebrevet på 2.000 kr genom att han endast fått 4.000 kr, då han lämnade över det in-tecknade skuldebrevet på 6.000 kr till gästgivare Andersson.

De fyra vittnena var urmakaren August Hjalmar Leonard Malmström, handlanden Oskar Alfred Perman och byggmästaren Anders Gustaf Plantin från Katrineholm samt skraddaren Per Axel Pettersson från

Knutsdal i Östra Vingåker. Av vittnesmålen framgår att lånet skulle användas för att uppföra ett boningshus på tomten nr 82, att bagare Andersson inte kunde få låna de pengar han behövde i Oppunda sparbank, eftersom hans hustrus död hindrade honom från att få ut någon in-teckning innan bouppteckningen efter henne vunnit laga kraft, att han därför lånade pengar privat av gästgivare Andersson, som emellertid inte hade mer än 2.000 kr tillgängliga utan måste säga upp 4.000 kr i Oppunda sparbank. Enligt Plantins vittnesmål hade denne träffat gästgivare Andersson och till denne sagt: "Bagaren skall ju låna sextusen kronor af Gästgifvaren nu; det gick ju bra för honom att få pengar" samt att gästgivaren bejakat detta tilläggande: "Bagaren betror jag ej att låna, utan att Lina skall veta det".

Enligt Ramstedt hade byggnadskostnaderna blivit högre än beräknat och bagare Andersson hade behövt låna ytterligare 2.000 kr men han hade varit angelägen om att Lina inte skulle få veta detta eftersom "hon haft en viss makt i huset". För att skaffa fram pengar till det ytterligare lånet på 2.000 kr hade gästgivare Andersson dragit en växel på bagare Andersson och diskonterat den i Södermanlands Enskilda Bank. Växeln hade gästgivaren dock själv fått lösa in. Några pengar hade bagaren inte kunnat betala och gästgivaren var själv innehavare av den inlösta växeln.

Lina lät sig emellertid inte nöja med att förlora målet mot häradshövdingen Ramstedt utan hon gick till motangrepp och stämde in gästgivaren till tingsrätten och yrkade att få tillbaka de 2.525 kr 1 öre, som hon blivit skyldig att betala till Ramstedt. Hon anlätade nu som ombud extra länsnotarien K. Arnander från Linköping. Bagar-Lina åberopade dels de fyra vittnesmål, som hon åberopat i det förlorade målet, och dessutom vittnesförhör med restauratören Erik Larsson, agenten Carl August Eriksson, fjerdingssmannen Axel Fredrik Eklund, kamreraren Wilhelm Schmidt och